

**Opinia Porozumienia Akademickich Centrów Transferu Technologii
w sprawie projektu Ustawy o wspieraniu działalności naukowej z Funduszu
Nauki Polskiej
z 30.07.2018 roku**

21 sierpnia 2018 r.

W imieniu Porozumienia Akademickich Centrów Transferu Technologii (PACTT), składamy w ramach konsultacji społecznych następujące uwagi w związku z projektem Ustawy o wspieraniu działalności naukowej z Funduszu Nauki Polskiej z 30.07.2018 roku.

W Porozumienie Akademickich Centrów Transferu Technologii ocenia projekt w przedstawionej wersji negatywnie i postuluje kontynuację prac nad ustawą. Projekt wymaga wprowadzenia istotnych zmian, w szczególności dotyczących:

- wprowadzenia postanowień gwarantujących ścisłą, strategiczną współpracę instytutów z uczelniami z których pochodzą wszyscy członkowie zespołów badawczych oraz z przedsiębiorcami,
- doprecyzowania planowanej działalności wirtualnych instytutów badawczych,
- zmiany katalogu podmiotów mogących zarządzać instytutami.

Uwagi PACTT wynikają nie tylko z oceny przedstawionego projektu, ale również z analizy publikacji dotyczących statusu i funkcjonowania VIB - Vlaams Instituut voor Biotechnologie, flamandzkiego instytutu, na którego wzór powołuje się w uzasadnieniu projektu ustawodawca.

Projekt ustawy opisuje mechanizm finansowania prac badawczych „od pomysłu do produktu” w sposób niezwykle ramowy, co nie pozwala w sposób jednoznaczny stwierdzić, czy „*rozwój konkurencyjności podmiotów krajowych*” nie odbędzie się kosztem autonomii uczelni, szczególnie w zakresie zarządzania mieniem w postaci własności intelektualnej oraz infrastruktury badawczej. Na postawienie powyższego pytania pozwalają zawarte w projekcie ustawy zasady i tryb dysponowania środkami. Umowa o finansowanie zespołu badawczego ze środków Funduszu określać ma m.in. „zakres praw wynikających z przyznania praw autorskich i pokrewnych oraz praw własności przemysłowej; sposób i koszty sprawowania ochrony praw własności intelektualnej; sposoby i warunki rozporządzania prawami własności intelektualnej oraz ich wykorzystania dla celów komercyjnych i do dalszych badań naukowych lub prac rozwojowych; wielkości udziałów i korzyści wynikających z komercjalizacji efektów działalności naukowej” (art. 8 pkt 8 – 11). Z treści powyższych zapisów wynika, że uczelnia na mocy umowy o finansowanie zespołu badawczego może być pozbawiona praw autorskich i praw własności przemysłowej, ale także możliwości decydowania o formie ochrony i wykorzystania wyników projektu do dalszych prac badawczych, co może pozostać nie bez wpływu na ocenę parametryczną uczelni. Jednocześnie projekt ustawy nie dookreśla, kto miałby stać się „właścicielem” powstałych w projekcie wyników: podmiot zarządzający (strona umowy o finansowanie zespołu badawczego), Skarb Państwa, MNIŚW czy też Bank Gospodarstwa Krajowego (w którego strukturach jest wydzielony Fundusz), co ma istotne znaczenie chociażby z punktu widzenia zgłaszania praw własności przemysłowej do urzędów patentowych. W sferze komercjalizacji uczelnia również może być pozbawiona prawa wykorzystania wyników projektu dla celów komercyjnych, jak również prawa do korzyści z ich komercjalizacji. Są to wszystko rozwiązania kreujące wyjątki od zasad określonych w art. 152 i następnych Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz wynikających z art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 roku Prawo własności przemysłowej. Ponadto w przypadku wielu projektów badawczych, realizowanych przez wirtualne instytuty, powstające rezultaty będą oparte lub będą wykorzystywały wyniki wypracowane wcześniej przez badaczy w ramach ich działalności w uczelni lub uczelniach. Taka „rozproszona” własność intelektualna może utrudniać efektywną komercjalizację. Ze względu na „wirtualny” charakter instytutów, będą one musiały ponadto korzystać z infrastruktury badawczej uczelni, co jest niemożliwe bez zawarcia z nią stosownego porozumienia.

Nie ulega wątpliwości, iż ścisła współpraca tworzonych wirtualnych instytutów badawczych z uczelniami oraz ich centrami transferu technologii lub spółkami celowymi jest decydująca dla powodzenia tej inicjatywy¹. Ustawa powinna regulować warunki tej współpracy w możliwie precyzyjny sposób. Musi on zapewniać udział uczelni z których pochodzą członkowie zespołów badawczych (i ich centrów transferu technologii lub spółek celowych) w procesie ochrony wyników badań i ich komercjalizacji. Powinien gwarantować też umieszczenie w umowach zawieranych między podmiotem zarządzającym wirtualnym instytutem badawczym a uczelniami, precyzyjnych zasad korzystania z infrastruktury badawczej i zasad dotyczących wykazywania rezultatów badań dla celów parametryzacji.

1) Art. 5 ust. 1 pkt 2)

Nie sprecyzowano, jaki procent wydatków danego wirtualnego instytutu badawczego mogą stanowić wydatki na prowadzenie badań, a jaki wydatki związane z komercjalizacją, podczas gdy precyzyjnie określono procentowy udział kosztów zarządzania instytutem. W przypadku flamandzkiego instytutu VIB, udział środków na prowadzenie badań wynosi około 80%.

Nie sprecyzowano również kto będzie mógł wydatkować środki z funduszu nauki na komercjalizację, w szczególności czy będą mogły korzystać z nich również podmioty z których pochodzą członkowie zespołów badawczych. Byłoby to w opinii PACTT korzystne, ponieważ w większości uczelni istnieją centra transferu technologii, zatrudniające wyspecjalizowanych brokerów, zajmujących się na co dzień komercjalizacją wyników badań. Brak skorzystania z potencjału wypracowanego przez uczelnie w tych centrach byłby przejawem niegospodarności.

2) Art. 5 ust. 2 projektu ustawy:

Jako jedyny cel działalności wirtualnych instytutów badawczych wskazano komercjalizację wyników działalności naukowej. Postulujemy poszerzenie celów instytutów tak, aby pełniej wykorzystywane były efekty ich pracy nie tylko przez gospodarkę, ale również społeczeństwo. Belgijski instytut VIB ma trzy cele działalności: prowadzenie badań w strategicznych dziedzinach, transfer technologii umożliwiający dostęp do innowacji konsumentom i pacjentom oraz rozpowszechnianie wiedzy naukowej w społeczeństwie (*scientific information for the general public*). Szczególnie w dziedzinach takich jak biotechnologia, potrzebne są instytucje, które mogą pełnić taką rolę, przekazując oparte na wiedzy, obiektywne informacje². Byłby to również przejaw wspierania tzw. Nauki 2.0. oraz podejścia do innowacji, określanego w literaturze i politykach publicznych jako model poczwórnej helisy (Quadruple Helix).

3) Art. 5 ust. 3 projektu ustawy:

Postulujemy zmianę kolejności przesłanek przyznawania środków z Funduszu tak, aby podkreślić znaczenie potencjału komercjalizacyjny i potencjał do prowadzenia działalności naukowej, ponieważ to te elementy mają największe znaczenie dla możliwości osiągnięcia celu. Ponadto podkreślenie jako najważniejszych dotychczasowych osiągnięć członków zespołu badawczego, może ograniczać dostęp do środków dla młodych badawczy.

¹ Flamandzki instytut VIB opiera swoją działalność na strategicznej współpracy z pięcioma uczelniami (UGent, KU Leuven, University of Antwerp, Vrije Universiteit Brussel i Hasselt University), które uczestniczyły w powołaniu instytutu (źródło: <http://www.vib.be>)

² W tym miejscu warto przytoczyć uzasadnienie dla realizacji tego zadania przez VIB: „Being a non-profit academic research institute working at the frontiers of science, VIB is exceptionally well positioned to provide unbiased information to different target groups – politicians, journalists, teachers, young people and the interested citizens” (źródło: <http://www.vib.be>)

Ponadto w ustawie nie została w jasny sposób określona kolejność poszczególnych działań związanych z przyznaniem środków. Czy najpierw podpisywana jest umowa między ministerstwem a podmiotem zarządzającym i przydzielane są środki z Funduszu, a następnie organizowane konkursy dla zespołów badawczych? Jeśli tak, na etapie przyznawania środków z Funduszu nie jest możliwa ocena kryterium dotychczasowych osiągnięć (art. 5 ust. 3 pkt 1)), ponieważ zespoły badawcze nie zostały jeszcze wybrane.

Postanowienia dotyczące kryteriów przyznawania środków z Funduszu powinny być w opinii PACTT przeniesione do części dotyczącej wyboru zespołów badawczych, tj. do art. 7. W obecnym miejscu powodują niejasność co do tego w którym momencie i kto decyduje o przyznaniu środków z Funduszu.

4) Art. 6 ust. 1 projektu ustawy:

W procesie wyłaniania obszaru działalności naukowej instytutów oraz określania sposobu wyłonienia podmiotu zarządzającego powinni uczestniczyć przedstawiciele kluczowych instytucji systemu innowacji, tj. reprezentanci nauki, przedsiębiorcy oraz przedstawiciele środowiska organizacji wspierających transfer wiedzy (w tym centrów transferu technologii).

Proponujemy następujące brzmienie art. 6. ust. 1:

„Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, zwany dalej „ministrem”, wskazuje – w porozumieniu z przedstawicielami środowiska naukowego, przedsiębiorców oraz środowiska organizacji wspierających transfer wiedzy – obszar działalności naukowej, w którym będzie prowadzona w formie wirtualnego instytutu badawczego działalność naukowa finansowana ze środków Funduszu, maksymalny okres jej finansowania i sposób wyłonienia podmiotu, z którym zostanie zawarta umowa o zarządzanie wirtualnym instytutem badawczym oraz podaje te informacje do publicznej wiadomości, w drodze komunikatu ogłoszonego w Biuletynie Informacji Publicznej na swojej stronie podmiotowej.”

5) Art. 6 ust. 2 projektu ustawy:

Postulujemy ograniczenie katalogu podmiotów, które mogą zarządzać wirtualnymi instytutami badawczymi do wskazanej przez ustawę spółki PORT sp. z o.o. oraz innych spółek, których akcjonariuszami lub udziałowcami są wyłącznie Skarb Państwa lub inne państwowe osoby prawne (włączanych również do katalogu spółek realizujących misję publiczną). Jedynie przyjęcie takiego modelu zapewni funkcjonowanie wirtualnych instytutów badawczych jako „instrumentów efektywnie realizujących misję i cele polityki państwa”, na co zwraca uwagę sam ustawodawca w uzasadnieniu do projektu. Umożliwienie innego rodzaju podmiotom prywatnym zarządzania instytutami powodować może, iż pierwszorzędnym celem działalności instytutu nie będzie realizacja celów polityki naukowej i innowacyjnej państwa, ale interes danego podmiotu. **Proponujemy również umożliwienie podmiotom tworzonemu przez uczelnie lub instytuty badawcze, lub wspólnie przez uczelnie/instytuty oraz spółki skarbu państwa, starania się o zarządzanie wirtualnymi instytutami badawczymi. Belgijski instytut VIB powstał jako właśnie takie wspólne przedsięwzięcie międzyuczelniane³.**

Proponujemy następujące brzmienie art. 6 ust. 2:

„Minister, biorąc pod uwagę obszar wskazany w komunikacie, o którym mowa w ust. 1, oraz potencjał organizacyjny i techniczny do realizacji zadań w zakresie zarządzania wirtualnym instytutem badawczym, zawiera umowę o zarządzanie wirtualnym instytutem badawczym z:

³ Debackere K., Veugelers R., *The role of academic technology transfer organizations in improving industry science links*, Research Policy 34 (2005) 321–342.

1) PORT Polskim Ośrodkiem Rozwoju Technologii Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością albo
2) **spółką, której akcjonariuszami lub udziałowcami są wyłącznie Skarb Państwa lub inne państwowe osoby prawne.**

– zwanym dalej „podmiotem zarządzającym”.

6) Art. 7 ust. 1 projektu ustawy:

W katalogu zadań podmiotu zarządzającego pominięta została „komercjalizacja wyników pracy zespołów badawczych”. Proponujemy ponadto, aby była to komercjalizacja we współpracy z centrami transferu technologii lub spółkami celowymi podmiotów w których działalność naukową prowadzą członkowie zespołów badawczych. Jak wskazaliśmy na wstępie niniejszej opinii, strategiczna współpraca wirtualnych instytutów badawczych z uczelniami i ich centrami transferu technologii jest koniecznym warunkiem powodzenia planowanego przedsięwzięcia.

Proponujemy dodanie w art. 7 ust. 1 następującego zadania: **„komercjalizacja wyników pracy zespołów badawczych we współpracy z podmiotami w których działalność naukową prowadzą członkowie zespołów badawczych, a w szczególności z ich centrami transferu technologii lub spółkami celowymi”**.

7) Art. 7 ust. 3 projektu ustawy:

W związku z uwagami wskazanymi we wstępie oraz w pkt 6) opinii, proponujemy dodanie w art. 7 ust. 3 punktu zobowiązującego do określenia w umowie o zarządzanie wirtualnym instytutem badawczym:

„zasad i trybu komercjalizacji własności intelektualnej powstałej w wyniku działalności naukowej zespołów badawczych, w tym określenie minimalnego udziału w środkach z komercjalizacji podmiotów, w którym działalność naukową prowadzi lider i inni członkowie zespołu badawczego, oraz zasad podziału środków między takie podmioty, a także zasad współpracy z ich centrami transferu technologii lub spółkami celowymi”.

8) Art. 8 ust. 1 projektu ustawy:

W związku z uwagami wskazanymi we wstępie, proponujemy modyfikację art. 8 ust. 1 i zastąpienie zapisu „podmiotem, o którym mowa w art. 7 ust. 1 pkt 1, 3-6 i 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w którym działalność naukową prowadzi lider zespołu badawczego” sformułowaniem **„podmiotami, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 1, 3-6 i 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w którym działalność naukową prowadzi lider i inni członkowie zespołu badawczego”**.

Uzasadnienie do projektu ustawy zawiera deklarację, iż ustawa pozwoli na zwiększenie innowacyjności polskich przedsiębiorstw na rynku krajowym i rynkach międzynarodowych, choć sam projekt nie odnosi się w żadnym miejscu bezpośrednio do współpracy z przedsiębiorstwami. Jak pokazuje przykład flamandzkiego VIB, ich zaangażowanie jest decydującym warunkiem powodzenia podobnych inicjatyw. Obecnie tworzone sieci zespołów naukowych i przedsiębiorstw najczęściej powstają w celu pozyskania dofinansowania i istnieją jedynie przez okres trwania projektu. Ustawodawca nie zwiększa w zaproponowanym modelu szans na to, że ta ścisła współpraca zaistnieje i będzie trwała. Zdaje się traktować relacje wirtualnego instytutu badawczego oraz przedsiębiorstw jedynie przez pryzmat jednorazowych transakcji przenoszących prawa do wyników badań naukowych.

Ustawodawca zauważa w uzasadnieniu, iż: „Analiza obowiązującego stanu prawnego wykazała, że nie ma możliwości wdrożenia rozwiązania przewidzianego w projektowanej ustawie w formie dostępnych narzędzi prawnych i instytucji tworzących system szkolnictwa wyższego i nauki. Obowiązujące przepisy nie przewidują długoterminowego i stabilnego finansowania działalności naukowej prowadzonej przez zespoły badawcze i komercjalizacji wyników ich badań.” **Należy zatem zadać pytanie, dlaczego ustawodawca nie zaproponował w pierwszej kolejności wprowadzenia odpowiednich zmian przepisów umożliwiających takie długoterminowe i stabilne finansowanie działalności naukowej oraz jej komercjalizacji w ramach istniejących struktur uczelni i instytutów badawczych, a nie z ich pominięciem.**

W uzasadnieniu ustawodawca wskazuje również, że utworzenie funduszu jest „jednym ze sposobów rozwiązania problemu niskiej komercjalizacji innowacyjnych pomysłów. Finansowanie takie jest niezbędne dla prowadzenia badań i wdrażania ich wyników”. Środowisko centrów transferu technologii od lat postuluje zmiany prawne oraz wprowadzenie nowych, stabilnych mechanizmów finansowania procesu komercjalizacji wyników badań naukowych. Proponowane w projekcie ustawy szczegółowe rozwiązania wskazują niestety, że po raz kolejny zamiast wykorzystać potencjał istniejący, tworzy się narzędzie równoległe, zasilając je nieporównywalnie większymi środkami niż te, którymi dysponują łącznie wszystkie centra transferu technologii polskich uczelni, a przede wszystkim środkami rozliczonymi w znacząco dłuższej perspektywie czasowej.

W imieniu Porozumienia Akademickich Centrów Transferu Technologii,

Krystian Gurba

Członek Rady Koordynacyjnej PACTT

Autorzy: Krystian Gurba (CTT CITTRU, UJ), dr Izabela Pietrzak-Abucewicz (CITT, UP w Poznaniu), dr inż. Tomasz Marcinişzyn (WCTT, PWR), dr Jacek Firlej (WCTT, PWR)